

Nr 175

Av herr Ohlin m. fl., *angående familjepolitiken.*

(Lika lydande med motion nr 135 i Första kammaren)

Familjepolitiken har alltmer kommit i centrum för den politiska debatten. Detta är också naturligt med tanke på att detta område under lång tid allvarligt släpat efter i reformarbetet. De familjepolitiska åtgärderna har i stort sett byggts ut i takt med den fortgående försämringen av penningvärdet men inte följt med i den allmänna standardutvecklingen. Som exempel kan nämnas att de allmänna barnbidragen — som för närvarande, innan i statsverkspropositionen föreslagen ändring har genomförts, uppgår till 700 kr. per barn och år — i januari 1964 borde ha uppgått till 740 kr. för att motsvara den allmänna reallöneökningen sedan bidragen infördes 1948. Ett annat exempel är att antalet daghemsplatser under hela 1950-talet och den gångna delen av 1960-talet varit praktiskt taget oförändrat trots en väsentligt ökad efterfrågan på daghemsvård. Också på andra områden har familjepolitiken präglats av otillräckliga insatser. Det har varit fråga om påläggningar och punktstöd. Något samlat och målmedvetet grepp har inte funnits.

Vi anser att en väsentligt ökad familjepolitisk insats måste göras under de närmaste åren. Denna insats måste omfatta ett rikt förgrenat nät av åtgärder, i första hand inom familjebeskattningens och socialpolitikens ram. Vi beklagar att det utredningsarbete som under senare år berört familjepolitikens område — bl. a. allmänna skatteberedningen och familjeberedningen — inte resulterat i något samlat familjepolitiskt program för de närmaste årens reformarbete. Med tanke på att familjepolitiken berör så många sektorer — beskattning, bostadsbyggande, arbetsmarknad, skolväsende etc. — är en sådan samlad målsättning särskilt angelägen. De olika åtgärderna måste ses som delar av ett sammanhängande system, syftande till att ge familjerna ökad trygghet. Vi framlägger i denna motion förslag som berör centrala delar av familjepolitiken och förutsätter att de utredningar som erfordras bedrivs med sådan snabbhet och samordning, att riksdagen snart kan föreläggas förslag rörande huvudlinjerna för den framtida familjepolitiken.

Vi vill först i korthet redovisa den grundsyn som utgör utgångspunkt för våra förslag.

1. Vi betraktar familjen som den centrala enheten inom vårt sociala system. Inom familjen kan vi finna trygghet och gemenskap. I vår dynamiska

tid förändras ständigt familjens funktioner, vissa uppgifter minskar i betydelse, andra ökar. Vi anser det vara en angelägen uppgift att finna ett mönster för familjen som visar sig hållbart och levande också i vår tid. Samhället bör medverka till att bevara och värna de värden som är knutna till familjen och samtidigt söka underlätta anpassningen till nya livsformer.

2. Vi anser att familjen bör bära ett ekonomiskt ansvar för barnen. Samtidigt finner vi det vara i linje med hela vår socialpolitik att barnkostnaderna på ett rimligt sätt fördelas mellan olika grupper i samhället. Den utjämning som för närvarande sker genom skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder — i första hand de allmänna barnbidragen — är av begränsad omfattning, och vi finner starka skäl tala för ett väsentligt förbättrat ekonomiskt stöd till barnfamiljerna.

3. Vi menar att familjebeskattningen bör vara så utformad att familjen får ett tillfredsställande ekonomiskt utbyte efter skatt om båda makarna förvärvsarbetar. Detta är med vårt nuvarande skattesystem inte fallet inom många familjer. Det ekonomiska utbytet av kvinnans förvärvsarbete blir i många fall ringa. Vid utformningen av skattesystemet måste pågående förändringar i familjestrukturen uppmärksammas; redan om några år kommer en mycket stor andel av de gifta kvinnorna att ha förvärvsarbete. Skattesystemet får inte försvåra denna utveckling genom att hindra den gifta kvinnans inträde i förvärvslivet. Det är också av samhällsekonomiska och arbetsmarknadspolitiska skäl angeläget att den arbetskraftsreserv som den hemmavarande kvinnan utgör söker sig ut på arbetsmarknaden; detta inte minst med hänsyn till bristen på personal inom exempelvis sjukvården, socialvården och skolväsendet.

4. Vi tror att behovet av samhällsservice alltmer ökar i det moderna samhället. Den service, som nu finns, är kvantitativt otillräcklig och dessutom splittrad. Det behövs flera daghem och lekskolor, lekplatser, fritidslokaler och andra anordningar för barn och ungdom, liksom flera rymliga och billiga bostäder.

5. Vi anser att alla människor — oberoende av kön — bör ha reella möjligheter att forma sitt liv efter sina personliga förutsättningar och önskemål. Denna princip tillämpas inte i dag — även om få torde vara beredda att bestrida dess riktighet. I skolan, på arbetsmarknaden, i skattesystemet och åtskilliga andra sammanhang möter man emellertid olika behandling av könen. Vi vill motarbeta fördomar och konventionella uppfattningar om olika könsroller och verka för ökad valfrihet och jämlikhet mellan könen.

Familjebeskattningen

Vårt skattesystem är i flera avseenden utformat med tanke på familjerna. Det gäller främst sambeskattningen, det dubbla ortsavdraget och förvärvsavgiften. Vi har från vårt håll tidigare kritiserat sambeskattningen, främst den s. k. negativa sambeskattningseffekten, och dessutom förordat höjning-

ar av förvärvsavdragen. I särskilda motioner till årets riksdag har vi begärt dels en skyndsam utredning för att granska frågan om familjebeskattnings fortsatta utformning, varvid speciell uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att övervinna de svårigheter som skulle uppstå vid en eventuell övergång från sambeskattning till särbeskattning, dels en höjning av förvärvsavdragen. En sådan höjning finner vi vara angelägen med nuvarande skattesystem, och den bör därför genomföras oberoende av planerat utredningsarbete på familjebeskattnings område.

Ekonomiskt stöd till barnfamiljerna

Samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna lämnas sedan 1948 huvudsakligen i form av allmänna barnbidrag. Detta bidrag är ett konsumtionsstöd. Det nuvarande bidraget (700 kr.) motsvarar endast en mindre del av barnkostnaderna. Enligt familjeberedningens intervjuundersökning hösten 1963 uppskattades konsumtionskostnaderna till 2 640 kr. per barn. En framräkning av socialstyrelsens undersökning i samband med 1958 års levnadskostnadsundersökning visar något högre siffror, i genomsnitt mellan 3 300 och 3 400 kr. I båda fallen är moderns (vårdarens) arbetskraft inte medräknad. Samhällets insats är sålunda relativt blygsam jämfört med den verkliga kostnaden för barnen. Vi ansluter oss till den i årets statsverksproposition föreslagna höjningen av de allmänna barnbidragen men vill samtidigt framhålla att denna höjning endast torde innebära att bidragen — om hänsyn tas till skattehöjningar och penningvärdeförsämring — får ungefär samma reella värde som 1948 då de infördes.

I den familjepolitiska debatten har barnbidragets konstruktion — ett enhetligt bidrag, utan differentiering till barnantal och barnens ålder och utan sammankoppling med familjebeskattningen — under senare år ställts under debatt. Familjeberedningen har i en promemoria, Ökat stöd till barnfamiljer (SOU 1964: 36), skisserat ett system omfattande ett grundläggande stöd i form av allmänna barnbidrag av nuvarande typ, ett extra stöd — vårdbidrag — till familjer med småbarn och ett särskilt familjetillägg till flerbarnsfamiljer. Familjeberedningen utgår från att en särskild utredning om dessa spörsmål skall komma till stånd sedan allmänna skatteberedningen framlagt sitt förslag till nytt skattesystem.

Många skäl talar för att stödet utgår i form av en konsumtionsdel och en vårdnadsdel. En sådan differentiering av samhällets stöd skulle motsvara den uppdelning av barnkostnaderna som familjerna har, konsumtionskostnader och vårdkostnader. Eftersom konsumtionskostnaderna ökar i stort sett parallellt med att vårdkostnaderna minskar, kan en konstruktion med sammanhållet bidrag ändå komma att visa sig lämplig.

Den närmare utformningen av familjestödet måste emellertid ytterligare övervägas. Det gäller bl. a. avvägningen mellan systemets olika delar, vilka åldersgränser som bör uppställas och hur stödet skall utformas för olika

familjestorlekar. Frågan om familjestödets anknytning till den allmänna försäkringen bör också övervägas. Vi finner det vara värdefullt att en kommitté inom kort tillsättes för att verkställa en närmare utredning om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Vi förutsätter att denna utredning sker under medverkan av parlamentarisk representation. Angelägna uppgifter för denna utredning blir att mot bakgrund av en belysning av barnkostnaderna och barnfamiljernas ekonomiska läge formulera en målsättning för samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna och lägga fram förslag om i vilka former detta stöd skall lämnas. Härvid bör önskvärdheten av samordning mellan socialpolitiska och skattepolitiska åtgärder beaktas. Centrala spörsmål blir vidare i vad mån stödet bör differentieras med hänsyn till barnens ålder och antal och huruvida någon del av stödet — såsom hittills genom familjebostadsbidragen — bör utgå i form av ändamålsbestämda bidrag.

Barntillsyn

På småbarnsinstitutioner av skilda slag finns i dag plats för i runt tal 65 000 barn. Det finns omkring 12 000 platser på daghem, ca 2 500 platser på fritidshem och ungefär 25 000 platser i lekskola (då barnen i regel vistas halvdag på lekskola finns sålunda plats för ca 50 000 barn). Härtill kommer omkring 5 000 av barnavårdsnämnd godkända platser på familjedaghem.

Det är långa köer framför daghemmens och lekskolornas portar. Det finns i dag omkring 200 000 förvärvsarbetslösa mödrar med barn under skolåldern. Enligt en undersökning i Stockholm lämnas 1/4 av alla barn under tio år till förvärvsarbetslösa mödrar utan tillsyn, och en annan undersökning visar att hälften av de ensamstående mödrarna tvingas lämna sina barn i åldern 7—14 år ensamma under hela dagen. Enbart i Stockholm, som har nära hälften av landets daghemsplatser, står omkring 800 ensamstående mödrar i kö för att få daghemsplats för sina barn.

I syfte att stimulera kommunerna till en snabb utbyggnad av daghemmen och fritidshemmen beslutade 1963 års riksdag om statsbidrag till anordnande av barnstugor. Som framgår av årets statsverksproposition har emellertid det faktiska tillskottet av platser i daghem och fritidshem under åren 1963 och 1964 inte på långt när varit tillräckligt för att möta behovet. Vi vill starkt understryka föredragande statsrådets uttalande att särskilda åtgärder måste vidtagas för att stimulera kommunerna till en nybyggnad i väsentligt snabbare takt än den hittillsvarande. I detta sammanhang bör också övervägas, om statsbidraget till barnstugeverksamheten fått lämplig utformning. Vi vill särskilt erinra om att vi i samband med riksdagsbehandlingen av detta spörsmål år 1963 framhöll att det var angeläget att bidraget automatiskt kunde anpassas till kostnadsutvecklingen. Vi föreslog därför att bidraget skulle anknytas till viss procentsats av investerings- och driftkostnaderna. En översyn av statsbidragsreglerna till barnstugeverksamhe-

ten synes nu vara motiverad, då dessa uppenbarligen inte innebär tillräcklig stimulans. I synnerhet kan det vara motiverat att höja driftbidraget. Dessutom bör man överväga att ge bidraget en sådan konstruktion att en mera flexibel utformning av barnstugorna stimuleras. Institutionerna bör utformas så att de kan användas både som daghem, fritidshem och lekskolor. Det vore också värdefullt om man till barntillsynsverksamheten kunde knyta en serviceorganisation för tillsyn av barn som till följd av sjukdom ej kan vistas i lekskola eller daghem.

Vi vill också understryka vikten av att frågan om barntillsynen beaktas redan i samband med stadsplaneringen. Det finns nu regler om att det måste finnas mark för parkeringsplatser — lika naturligt är det att kräva utrymme för barntillsynsverksamhet. Det bör ankomma på de statliga och kommunala planeringsorganen att tillse att planerna fyller rimliga krav i detta avseende.

Familjedaghemsvksamheten har visat sig vara ett värdefullt komplement till daghem och fritidshem. Antalet daghemsplatser är klart otillräckligt. I åtskilliga mindre orter finns över huvud taget icke något daghem. Familjedaghemmen kan därvid bli en god lösning. Dessutom passar inte daghemmen för alla barn; det gäller exempelvis infektionskänsliga barn och barn som inte trivs i stora grupper.

Statsutskottet uttalade år 1963 att behovet av heltidstillsyn i första hand borde mötas med en utbyggnad av institutionsvården men att energiska ansträngningar likväl borde göras för att utvidga familjedaghemmens antal och höja deras kvalitet genom information och utbildning. Utskottet var dock inte berett att i dåvarande läge förorda statsbidrag till familjedaghemsvksamheten.

Vi anser att en utbyggnad av familjedaghemsvksamheten bör komma till stånd. Behovet av ökade resurser för barntillsyn är synnerligen stort, och detta behov kan under de närmaste åren uppenbarligen inte tillgodoses genom en utbyggnad av institutionsvården. Dessutom har familjeberedningens undersökningar visat att många familjer anser att familjedaghem är ett lika gott alternativ som daghem eller bättre än daghem. Enligt vår mening skulle större intresse vinnas för familjedaghemsvksamheten om den — i likhet med barnstugevksamheten — kunde få stimulansbidrag från staten. Vi föreslår därför att frågan om statsbidrag till familjedaghemsvksamheten skyndsamt prövas. Härvid bör också övervägas olika möjligheter att höja familjedaghemmens kvalitet, bl. a. genom utbildningsvksamhet.

Här berörda frågor rörande barntillsynsvksamheten anknyter till viss del till familjeberedningens arbetsområde. Vi vill också erinra om att 1964 års riksdag hemställt om utredning rörande förskolevksamhetens, särskilt lekskolevksamhetens, mål och innehåll m. m.

Sjukpenning för vård av sjukt barn

Om barn i familjer, där båda makarna förvärvsarbetar, blir sjuka, uppkommer besvärliga problem. Dessa blir ännu mer accentuerade för en ensamstående förälder. Barn som vistas på daghem måste i allmänhet stanna hemma också vid mindre sjukdomar, t. ex. förkylningar. I så fall måste i regel en av föräldrarna stanna hemma för att se till barnet. Nuvarande lag om allmän försäkring medger ingen ersättning i sådant fall. Vi anser att en förvärvsarbetande vårdnadshavare, som stannar hemma för att vårda sjukt barn eller för att ordna vård på annat sätt, skall få ersättning enligt lagen om allmän försäkring.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta,

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionen anförts rörande behovet av en samlad bedömning i en parlamentariskt förankrad utredning om familjepolitikens fortsatta utformning;

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla *dels* om översyn av statsbidragsreglerna till barnstugeverksamheten, *dels* om utredning av frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamheten, *dels* om utredning av frågan om en till barn tillsyns verksamheten knuten serviceorganisation för tillsyn av barn som till följd av sjukdom inte kan vistas i barnstuga;

3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om sjukpenning för vård av sjukt barn.

Stockholm den 25 januari 1965

Bertil Ohlin

Sven Wedén

Bertil von Friesen

Brita Elmén

Manne Ståhl

Daniel Wiklund

Cecilia Nettelbrandt

Sven Antby

Henning Gustafsson